

## Nr 16

**Civilutskottets betänkande i anledning av motion angående olägenheterna med byggnadsförbud av mer än fem års varaktighet.****Motionen**

I motionen 1971:1168 av fru Mogård m. fl. (m) hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådana tilläggsdirektiv till bygglagutredningen att redan under år 1971 – i avvidan på utredningens slutliga ställningstagande – förslag framläggs i syfte att undanröja de missförhållanden som medföljer byggnadsförbud av mer än fem års varaktighet.

**Frågans tidigare behandling m. m.**

I tredje lagutskottets utlåtande 1967:5 behandlades motioner om skydd för enskild markägare mot skadeverkningar av långvarigt provisoriskt byggnadsförbud och i utlåtande 1968:45 från samma utskott motioner om dels provisoriska byggnadsförbud, dels skydd mot skadeverkningarna av oskäligt långvariga byggnadsförbud. I utlåtandena gavs en översikt av den på området gällande rätten. Civilutskottet hänvisar till utlåtandena.

Justitieombudsmannen har den 30 juni 1966 gjort framställning hos Kungl. Maj:t om utredning av behovet av skydd för fastighetsägare mot verkningarna av långvariga provisoriska byggnadsförbud (1967 års ämbetsberättelse s. 463 ff.). Framställningen refereras i tredje lagutskottets utlåtande 1967:5.

**Översyn av byggnadslagstiftningen**

Enligt den 29 mars 1968 lämnat bemyndigande har sakkunniga tillkallats med uppdrag att se över byggnadslagstiftningen (bygglagutredningen).

I direktiven anförts i samband med en redogörelse för de nu rådande förhållandena på området att de byggnadsförbud, som i avvaktan på detaljplan inte sällan läggs över stora områden, utgör ett problem. Departementschefen anför att de ibland kommit att bli gällande under mycket lång tid, att de ibland drabbat markägare oskäligt och att de i vissa fall lett till förslumning av berörda områden.

Departementschefen skisserar i direktiven för de sakkunniga ett system av regler för den fysiska planläggningen, bestående av riksplan, regionplan, kommunplan, kommundelsplan och detaljplan.

I de delar av direktiven som är av omedelbart intresse för den nu

aktuella frågan anföras följande.

Översiktsplanerna kommer enligt det skisserade plansystemet att på ett jämförelsevis tidigt stadium ange riktlinjer för den framtida markanvändningen. Markägaren borde i princip inte kunna få tillstånd att göra investeringar i sin mark, om därigenom den nya planens förverkligande skulle motverkas. Å andra sidan kan det dröja avsevärd tid innan det i översiktsplanen angivna nyttjandet skall förverkligas och därigenom frågan om rätt att exploatera marken enligt planen eller om inlösen av marken blir aktuell. Det kan tänkas bli svårt för markägaren att till rimligt pris sälja en sådan fastighet till någon annan enskild. Problem av liknande natur kan också uppkomma när en fastställd detaljplan har upphört att gälla och det ännu inte är aktuellt att arbeta fram en ny detaljplan. Dessa problem påminner om de problem som enligt gällande rätt följer av de långvariga provisoriska byggnadsförbuden.

Utredningen bör söka finna lösningar som innebär att den enskilde inte i sådana situationer ensam får bära konsekvenserna av samhällsutvecklingen. En väg att nå detta syfte kan vara att tillåta markägaren fortsätta ett redan påbörjat nyttjande av marken i enlighet med den plan eller de faktiska förhållanden som var gällande innan plansituationen ändrades. Investeringar, som ligger inom ramen för markens aktuella användning, skulle alltså få förekomma, och markägaren kunde med vetskapen att investeringar och mark så småningom kan komma att inlösas – avväga om investeringen bör göras. För att undvika olyckliga konsekvenser av en sådan ordning skulle kunna tänkas att det öppnas möjlighet för det allmänna att redan på ett tidigt stadium lösa in marken för att undvika alltför betungande lösenkostnader i ett senare skede. Ett i enlighet med dessa tankar konstruerat system skulle innebära att markägaren antingen kan fortsätta sin verksamhet eller också jämförelsevis snabbt få bundet kapital lösgjort. Emellertid kan tänkas flera svårigheter med att få ett sådant system att fungera i praktiken. Särskilt bör då uppmärksammas problemet att avgöra när ett föreslaget projekt skall anses ligga inom ramen för den aktuella verksamheten på fastigheten.

Avslutningsvis anföras i direktiven att utredningens huvuduppgift bör vara att pröva det av departementschefen skisserade systemet av regler för den fysiska planläggningen och förverkligandet av dess intentioner. Utredningen skall emellertid vara oförhindrad att pröva även andra lösningar. Utredningen skall också se över byggnadslagstiftningens övriga avsnitt och föreslå de ändringar i dessa som kan föranledas av reformeringen av planväsendet eller annars kan vara påkallade.

Departementschefen framhåller att utredningens uppdrag är omfattande och att det krävs viss tid innan ny lagstiftning kan väntas träda i kraft. Utredningen bör därför, sägs det, i ett tidigt skede också överväga i vad mån speciellt angelägna reformer kan med mindre ändringar eller kompletteringar av gällande lagstiftning byggas in i denna samt snarast framlägga de förslag som prövningen ger anledning till.

#### Utskottet

Bygglagutredningens direktiv täcker de i motionen åberopade frågeställningarna. Direktiven ger utredningen möjlighet att framlägga delförslag.

Med hänsyn till frågornas samband med utredningsarbetet i stort har

utskottet inte funnit anledning tillstyrka att riksdagen påkallar ett provisoriskt delförslag under innevarande år. Motionens syfte får anses i huvudsak tillgodosett genom det redan lämnade utredningsuppdraget.

Utskottet hemställer

att motionen 1971:1168 inte föranleder någon riksdagens ytterligare åtgärd.

Stockholm den 29 april 1971

På civilutskottets vägnar

ERIK GREBÄCK

*Närvarande:* herrar Grebäck (c), Bergman (s), Almgren (s), Kristiansson i Örkelljunga (s), fröken Ljungberg (m), herrar Petersson i Nybro (s), Ullsten (fp), Henrikson (s), Wennerfors (m), Högström (s), Engström (vpk), Karlsson i Mariefred (c), Strömberg (fp), Åkerfeldt (c) och Persson i Karlstad (s).

#### Särskilt yttrande

av fröken Ljungberg och herr Wennerfors (båda m) som anför:

”Det i motionen nr 1168 upptagna problemet anser vi väsentligt. Enligt vad vi erfarit torde förhållandena beträffande långvariga provisoriska byggnadsförbud inte förbättrats sedan justitieombudsmannens framställning till Kungl. Maj:t i frågan år 1966. Vi har därför förutsatt att bygglagutredningen utnyttjar alla möjligheter att så snart som möjligt lägga fram förslag även till temporära lösningar.”

## Nr 17

**Civilutskottets betänkande i anledning av motion angående riksdagsbehandlingen av fråga angående den fysiska riksplaneringen.**

**Motionen**

I motionen 1971:112 av herr Helén m. fl. (fp) har — såvitt motionen hänvisats till civilutskottet — hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att Kungl. Maj:t under 1971 förelägger riksdagen förslag om på vilket sätt riksdagen skall besluta om de centrala frågorna i samband med den s. k. fysiska riksplaneringen.

Motiveringen till nämnda hemställan finns i motionen 1971:86 (s. 10 och 11).

**Pågående utredningar m. m.**

År 1965 tillkallade dåvarande kommunikationsministern en särskild expert för att inom departementet medverka i ett utvecklingsarbete på den fysiska planeringens område. I ett interpellationssvar i första kammaren vid 1966 års vårriksdag meddelade dåvarande kommunikationsministern att, enligt regeringens uppfattning, en översiktlig fysisk riksplanering var angelägen och borde komma till stånd. Övervägandena inriktades på metoder för en planering av markanvändningen och de administrativa formerna för arbetets bedrivande. Arbetet har sedermera överflyttats till civildepartementet.

Vidare tillkallades i oktober 1969 en rådgivande expertgrupp för att i den omfattning departementschefen bestämde biträda vid den pågående utrednings- och försöksverksamheten beträffande fysisk riksplanering.

Under sommaren 1969 publicerades vissa förarbeten för en riksomfattande översiktlig fysisk planering (stencil K 1969:13, 14 och 15). Arbetet hade karaktären av metodstudier och avsåg företrädesvis vissa sektoriella anspråk på mark och vatten.

I årets statsverksproposition (prop. 1971:1 bil. 14 s. 3) anfördes att förarbetena för en fysisk riksplanering fortsätter med sikte på att en skiss till fysisk riksplan skall föreligga under innevarande år. Under år 1970 koncentrerades arbetet främst på fördjupade inventeringar av anspråk respektive tillgångar på mark och andra naturresurser. Material från inventeringarna publiceras successivt.

Under höstsessionen kommer utskottet att behandla ytterligare motioner angående den fysiska riksplaneringen m. m.

## Utskottet

I ett av civilministern lämnat interpellationssvar i andra kammaren den 14 december 1970 angående riksplaneringens fullföljande anfördes bl. a. att de förslag som riksplaneförberedelserna mynnar ut i kommer att jämte utredningsmaterialet bli föremål för en omfattande remissbehandling. Efter remissbehandlingen kommer Kungl. Maj:t att tillkännage sin uppfattning om bl. a. innehållet i en fysisk riksplanering och de former i vilka en fortlöpande sådan planering bör försiggå. Vidare kommer Kungl. Maj:t att ange sin uppfattning om sättet för planeringsverksamhetens infogning i den demokratiska beslutsprocessen. Dessa ställningstaganden kommer att redovisas för riksdagen.

Utskottet har med hänsyn till pågående arbete inte funnit skäl att begära att de förutskickade ställningstagandena läggs fram för riksdagen redan under innevarande år. Det avsedda remissförfarandet måste anses mycket värdefullt. Motionsyrkandet avstyrks.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1971:112 såvitt nu är i fråga.

Stockholm den 29 april 1971

På civilutskottets vägnar

ERIK GREBÄCK

*Närvarande:* se under utskottets betänkande nr 16.

## Reservation

av fröken Ljungberg (m), herrar Ullsten (fp), Wennerfors (m) och Strömberg (fp) som anser att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "Motionsyrkandet avstyrks" bort ha följande lydelse:

"Vad i motionen anförts bör enligt utskottets mening grunda en riksdagens begäran att Kungl. Maj:t i samband med att en skiss till fysisk riksplan m. m., vilket ställts i utsikt, läggs fram under innevarande år även anger grunder för riksdagens avsedda roll i den fortsatta beslutsprocessen. Det bör härvid förutsättas att Kungl. Maj:t så snart som möjligt därefter förelägger riksdagen ett konkret förslag om på vilket sätt riksdagen skall besluta om de centrala frågorna i samband med den fysiska riksplaneringen."

dels utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

"att riksdagen i anledning av motionen 1971:112 såvitt nu är i fråga som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört."

## Särskilt yttrande

1. av herrar Grebäck, Karlsson i Mariefred och Åkerfeldt (samtliga c) som anför:

"Den fysiska riksplaneringen gäller i hög grad politiskt viktiga frågor, t. ex. miljö- och resurspolitiken. Centerpartiet har vid upprepade tillfällen understrukit, att riksplaneringens riktlinjer och utformning måste beslutas av riksdagen. Detta torde helt överensstämma med motiveringen i motionen 1971:86, till vilken hänvisas i förevarande motion 1971:112 av herr Helén m. fl. Från vårt håll har därutöver betonats, att detaljplaneringen av markanvändningen i normalfallet måste få ligga hos kommunala myndigheter inom ramen för en regional utvecklingsplanering, vilken sistnämnda bör vara en länskommunal uppgift.

I den förevarande motionen 1971:112 yrkas, att regeringen under innevarande år skall förelägga riksdagen förslag om hur riksdagen skall få besluta om riksplaneringen. Vi har inte ansett oss kunna tillstyrka motionsyrkandet, därför att det svar, som begärs i motionen, redan har lämnats. Det har vid olika tillfällen klargjorts, att ett slutligt förslag till formerna för fysisk riksplanering skall föreläggas 1972 års riksdag. Civilministern framhöll i ett interpellationssvar den 14 december 1970, att den riksplaneskiss, som skall vara färdig hösten 1971, skall behandlas som en sedvanlig departementspromemoria. Utredningsmaterialet, som skall innefatta även frågan om formerna för en fortlöpande riksplanering och frågan om hur denna verksamhet skall inordnas i den demokratiska beslutsprocessen, skall remissbehandlas i sedvanlig ordning och därefter redovisas för riksdagen. Detta är svar på motionsyrkandet.

Att riksdagen i sedvanlig ordning skall besluta om riksplaneringen är sålunda klargjort. Men det väsentliga är att de politiska partierna och kommunförbunden dessförinnan får möjlighet att medverka i beredningen av frågan. Detta har yrkats i motionen 1971:1156 av herr Hedlund m. fl., som skall behandlas av höstriksdagen."

2. av herr Engström (vpk) som anför:

"Formerna för regeringens och riksdagens behandling av planeringsfrågorna är givetvis viktiga. De skillnader som finns i reservanternas och utskottmajoritetens yttrande är dock inte stora. Den motion som ligger till grund för reservationen tar upp planeringen på ett mycket ytligt sätt.

Det avgörande är inte den typ av fysisk riksplanering som f. n. sker. I huvudsak inskränker den sig till upprättande av prognoser över markanvändningen, varvid storföretagens val av framtida lokaliseringsort blir styrande. Viljan att få ett vidare grepp över riksplaneringen saknas. Det som hittills presenterats bestyrker detta.

Den ideologiska målsättningen för statens handlande är felaktig. Den fråga som måste ställas under debatt är huruvida statsmakterna skall nöja sig med att anpassa den fysiska riksplaneringen till storkapitalets krav på markanvändningen eller om man skall ingripa och utveckla en verklig riksplanering i strid med de storfinansiella intressena. Den regionala krisen med ohämmad storstadstillväxt och avfolkning av Norrland och andra landsdelar löses inte genom en fysisk riksplanering. Den kan bara lösas genom en riksplanering, som utgår från andra målsättningar och värderingar än den som fortsätter att förvärra den regionala krisen."